

L'escandalosa al·locució de la mestra de xiquetes

al Bocairent de 1892

Una simple entrega de premis als escolars de Bocairent va acabar convertint-se en un escàndol en prendre la paraula la mestra de les xiquetes i fer un discurs criticant la religió que va escandalitzar els presents.

L'entrega de premis

Era una entrega de premis com altra qualsevol, on es procedia a fer un reconeixement als xiquets i xiquetes de Bocairent. La sala capitular de la vila estava plena de públic, amb la presència entre d'altres de la Junta Local d'Instrucció Pública. El mestre dels xiquets, Juan Bta. Orero Bayo, procedia a fer un discurs protocol·lari quan la mestra de les xiquetes, Mª Guadalupe Tomás i Canet, va pregar que li cedira la paraula.

Però quina seria la sorpresa dels presents, segons recull el diari de Salamanca "El Criterio" el 26 de setembre de 1892, citant al seu homòleg valencià, quan "[...] *la improvisada oradora, lívida, biliosa y convulsa, en vez del esperado discurso, se arrancó en una sarta de violentos apóstrofes contra la religión y sus ministros. En vano dícese que intentó varias veces pararle los pies el señor presidente; en vano voces y murmullos de desaprobación dejáronse oír en la sala; la oradora, novísima edición de la célebre Luisa Michel, como si estuviera en un club de carbonarios o en una tenuta de masones, continuó acusando á la religión de ser el valladar donde se embotan y estrellan los titánicos esfuerzos de la ciencia para llevar la ilustración a los pueblos*". Aleshores, va prendre la paraula el senyor Orero Bayo, que "[...] *propinó una tremenda reprensión á la que así falseaba la historia y apostataba de la fe, refutando y triturando en otro discurso todos sus argumentos mentidos y sofísticos*".

La crònica s'acompanya de l'opinió que mereix al conservador diari "El Criterio" de València tot aquest incident. Com poden imaginar, no escatima en desqualificacions cap a l'actuació de la senyora Mª Guadalupe Tomás. Així trobem per exemple: "*Quiera Dios no se confirmen los rumores que llegan á nuestros oídos, que de ser ciertos, acusarían una gran perversión moral en la maestra de niñas de Bocairente*". I més avant, després de mostrar-se prudent fins que no s'aclariren els fets, afegeix que "[...] *mientras tanto protestamos, ivive Dios! que de ser cierto, todo el papel que tenemos almacenado será poco para pedir un manicomio donde se cure á esa señora, si está enferma, y si no lo está el más severo y pronto correctivo*". Per acabar, justifica la pròpia creació del periòdic "El Criterio" en el seu afany de millorar una societat que fa temps que està moralment malalta.

La notícia publicada per "El Criterio" va tindre ressò en altres publicacions conservadores de la regió. Així, el 29 de setembre "El Alicantino" diu: "*El Criterio de Valencia nos da noticia de una Luisa Michel valenciana, maestra de niñas de Bocairente. Duro nos es creer la noticia hallándonos en plena situación conservadora, pero lo afirma El Criterio, que no es periódico noticiero, y sí católico de autoridad y respeto, y es forzoso prestar asentimiento á su informe*". I després de plasmar una part de la crònica del periòdic valencià, acaba la seua notícia amb una reflexió i una crítica "*¿Que diremos nosotros de este desplante pedagógico? Nada, que la maestra de Bocairente debe asistir al Congreso Pedagógico que por iniciativa de la Institución de la enseñanza libre se celebrará en el próximo Octubre en Madrid, y que se le dé el diploma de Perfecta escocesa en los valles*

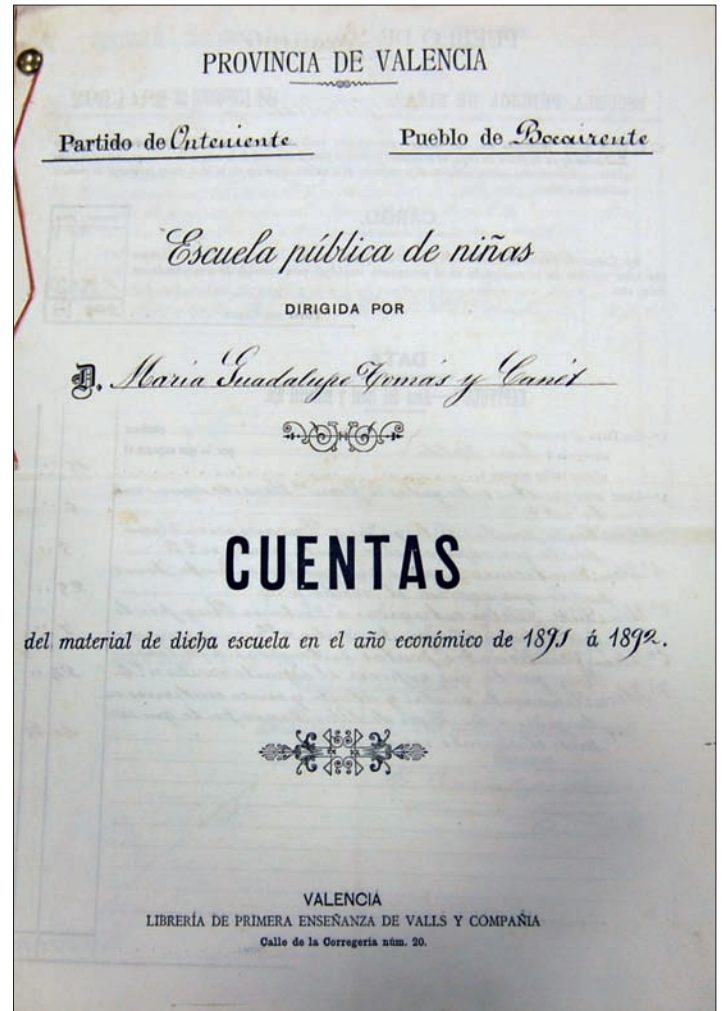
valentinos. También nos parece de rigurosa justicia si sus facultades intelectuales no se hallan perturbadas, se le imponga un severo y pronto correctivo, y como pena accesoria la inhabilitación especial perpetua de poderse dedicar á la enseñanza. Y no es mucho pedir".

El 6 d'octubre, el mateix "El Alicantino" continua reflexionant sobre el que havia succeït a Bocairent. En una crònica signada per Miguel Amat diu: "¿Qué doctrina puede enseñar a las niñas de su Escuela? [...] Esas son las consecuencias de las ideas propagadas por los partidarios de la enseñanza libre. Mientras esas disposiciones no se varien y se diga terminantemente que la enseñanza en las escuelas debe ser católica y deben ejercer vigilancia sobre ellas las autoridades eclesiásticas, el mal continuará en aumento; la enseñanza que recibirá la niñez será cada día más contraria al catolicismo, y cuando se quiera poner remedio quizás sea ya tarde". Assenyalarem per últim que l'1 de novembre de 1892, el mateix Miguel Amat signa una crònica feta a Petrel el dia anterior titulada "Señor Cánovas, Señor Gobernador. Justicia, Justicia, Justicia" i publicada també per "El Alicantino", i on fent una reflexió més general sobre les llibertats en Espanya, diu: "Hace poco una maestra de Bocairent, olvidando que es profesora en una nación Católica se desata en insultos contra esa santa y benéfica religión que nos ha dado la verdadera libertad y el verdadero progreso, interpretando sin duda á su capricho la libertad de enseñanza".

La Institución Libre de Enseñanza

En la lectura de les crítiques que se li van fer a la mestra de Bocairent trobem diferents referències a la Institución Libre de Enseñanza, que fou fundada en 1876 per un grup de catedràtics (entre els quals es trobaven Francisco Giner de los Ríos, Gumersindo de Azcárate i Nicolás Salmerón), separats de la Universitat per defensar la llibertat de càtedra i negar-se a ajustar els seus ensenyaments als dogmes oficials en matèria religiosa, política o moral. Açò els va obligar a prosseguir la seua tasca educadora al marge dels centres universitaris de l'Estat, mitjançant la creació d'un establiment educatiu privat, les primeres experiències del qual es van orientar cap a l'ensenyament universitari i, després, a l'educació primària i secundària. La formació de la Institución Libre era la resposta a la publicació el 26 de febrer de 1875 d'un Reial decret i una Circular que signava el marquès d'Orovio, titular de la cartera de Foment, que suposaven un atac frontal a la llibertat de càtedra: l'Estat pretenia controlar els llibres de text i els programes que els professors impartien en la Universitat.

Giner tenia molt clar que havia d'excloure's "la enseñanza confesional o dogmática", segons la seua pròpia expressió, no solament de les escoles de l'Estat, sinó també de les privades. Alçar la bandera del laïcisme enfront del domini

Mes.	Dia.	N.º 7.	Pesetas.	Cént.
		Por 12. Visitas para balcones	17	00
		Compuercos balcones y enseres escuela	9	50
		Por un cuadro con cristal al horno	3	50
		Compuercos cuadro sillón	1	25
		Por 4 tablillas orden	5	00
		Por diez almohadillas colchones	4	25
		Por un abanico perchos para los abrigos niñas y colocarlos	4	75
		Por un abanico perchos para los abrigos niñas y colocarlos	4	75
		Recibo (Hijos de) Blas Ferré		

de l'eclesiàstic-clerical, reivindicar la lliure discussió o desenvolupar l'educació activa i integral enfront de l'ensenyament memorístic, probablement, era l'actitud més progressista que aquesta societat era capaç de generar. La institució es proposava com a escola neutral, és a dir, com una escola que promovia un sentit religiós general de la vida amb independència de les formes de manifestació concreta i ritual d'aqueix sentit i sense avançar, en cap cas, vertadera confessió alguna.

A més, donava una importància principal a la figura del mestre. En temps en què els mestres s'assemblaven molt a funcionaris vitalicis i rutinaris, la institució va tenir molt interès a elevar la figura dels mestres, dignificar-la, traure'ls de la indigència, formar-los i potenciar-los al màxim. La vocació, severitat i probitat en la conducta, i les dots de recerca i exposició, eren els elements a tenir en compte, segons l'article 18 dels seus Estatuts, per al nomenament de professors en la Institució i eren condicions inexcusables: tot professor podria ser remogut quan perdera alguna d'aquestes essencials condicions. Es tractava d'evitar per tots els mitjans la burocratització del mestre com a conseqüència dels nomenaments vitalicis i la falta d'estímuls. A més, l'educador assumia intuïtivament els caràcters originals i personalíssims del deixeble i anava estimulants el seu desenvolupament, secundant la seua activitat, alimentant la seua maduració..., deixant-li fer. I per a açò se servia de la totalitat de les plurals i complexes provocacions que ofería la vida real: la naturalesa, l'art, la família, la indústria, etc. Es tractava d'un ensenyament actiu. La classe no servia per a donar i prendre lliçons, sinó per a ensenyar i aprendre a treballar. I la disciplina no podia basar-se en càstigs, sinó en la idea de la correcció i la reforma.

L'ensenyament havia de ser una excitació permanent a l'activitat, a la curiositat, a la cerca: No ensenyar les coses, sinó ensenyar a fer-les. Advocava a més per l'educació conjunta entre xiquets i xiquetes, un element poderós per a acabar amb la inferioritat positiva de la dona, que no començaria a desaparèixer fins que aquella s'educara, quant a la cultura general, no solament com, sinó amb l'home. A més, els jocs i altres activitats lliures donarien la millor oportunitat per a observar les inclinacions dels xiquets. Posava gran interès a formar en la salut i la higiene, el decoro personal d'hàbits i maneres; la tolerància, etc., renegant del sistema corruptor d'exàmens, de l'emulació, dels premis i càstigs, de l'espionatge cap als alumnes.

Com podem veure, uns principis ben allunyats de l'educació que es rebia a l'època.

Qui va ser Louise Michel?

Una altra de les crítiques que se li feia a Mª Guadalupe Tomás i a la seua forma de procedir la vinculaven a la figura de Louise Michel, que fou la heroïna de la Comuna de París, la primera revolució proletària de la història, duta a terme el 18 de març de 1871. Clémence Demahis Michel era una professora parisenc, militant ardorosa de l'Associació pels Drets de la Dona. Fou feta presonera, acusada de voler matar Adolphe Thiers, president del govern francès, i condemnada a la deportació a Nova Caledònia. Al cap d'alguns anys, com a molts altres comuners, el govern de París intentà donar la gràcia del perdó, però Louise Michel rebutjà una vegada i una altra aqueixa gràcia de l'indult ja que ella declarava "que no volia mendicar la llibertat".

En el seu confinament de Nova Caledònia aprofità les seues qualitats de professora i va prendre contacte immediatament amb els aborígens, als quals va ensenyar a llegir i escriure i amb els que va compartir les seues penúries. En 1883 tornava a París després de l'amnistia als comuners i aqueix mateix any, el 9 de març, en una manifestació Louise va ser detinguda i processada al costat de 60 companys. Condemnada a sis anys de reclusió i 10 anys de vigilància, no obstant açò fou posada en llibertat malgrat la seua oposició, ja que no volia haver de deure res a la justícia burgesa.

El 1886 va eixir en llibertat, i aqueix mateix anys va ser convidada a pronunciar un discurs el 3 de juny en el teatre "Chateau-d'Eau". La seua allocució va ser tal, que el prefecte de policia la va detenir i passà quatre mesos de presó a més de rebre una multa de 100 francs. Al gener de 1887, quan es trobava en una reunió de militants, un ancià monjo anomenat Lucas va disparar a frec de roba sobre Louise, destrossant-li l'oida, i una altra bala es va allotjar en el cap. Durant el judici Louise va demanar indulgència per al seu agressor.

Ja recuperada, en 1888 va marxar cap a Londres juntament amb la seua amiga Charlotte Vauvel, on fundaren una escola d'idiomes per un període de set anys. El seu comportament a Londres va ser el mateix que a París, és a dir, socorrent misèries i treballant amb extenuació per a pagar els deutes que ella contraïa envers els altres. De tornada a París en 1895, de nou va reprendre el seu recorregut propagandístic, morint en Marsella a l'edat de 74 anys el 9 de gener de 1905. Va utilitzar el pseudònim de Clémence, i va ser també coneguda com *Vierge Rouge* ("Verge roja") i *Bonne Louise* ("La bona Louise"); hui porten el seu nom institucions educatives i culturals. Va escriure diverses obres de poesia, teatre, narració i opinió política, i nombrosos articles periodístics. A més, amb el nom de Batalló Louise Michel (també denominat Batalló Sis de Febrer) es van conèixer dues unitats de francesos i belgues que van participar en les Brigades Internacionals durant la Guerra Civil Espanyola.

Com era l'escola a Bocairent al 1892?

L'escola a la que anaven els xiquets i xiquetes de Bocairent era la típica de l'època, amb unes instal·lacions i uns materials modestos. Les aules devien estar presidides per una imatge de Crist, amb perxes o claus a l'alçada dels alumnes. El mobiliari solien ser bancs correguts, i el mestre tenia la seua taula i la seua cadira. La classe solia ser freda a l'hivern i calorosa a l'estiu. Tenien a més un llibre de matrícula i un registre diari d'assistència on en un quadern a banda es posaven les notes setmanals o mensuals relatives a l'aplicació, aprofitament i conducta. També s'examinava que els xiquets es presentaren nets.

"EL CENTRO"
LIBRERÍA DE 1.ª ENSEÑANZA Y OBJETOS DE ESCRITORIO
á cargo de **MATIAS REAL**
Corregería, 20 **Nº 2.**

D.ª *Guadalupe Tomás*
Profesora de 1.ª enseñanza de *Bocairente* ha comprado
en este Establecimiento, con destino á la escuela de su cargo, lo siguiente:
Valencia *30 de Julio* de 1891

		PESETAS	CTS.
1	<i>Cuadros de S. J. J. J.</i>	7	50
1	<i>Legislación Bivero</i>	7	50
3	<i>Paguetes tinta</i>	5	"
4	<i>Plumas</i>	4	"
	<i>Impresos clarion y barba</i>	6	"
	<i>Papel pintado y blanco</i>	8	"
6	<i>Pizarras y formas y lap.</i>	10	
	<i>Tinta</i>	4	9

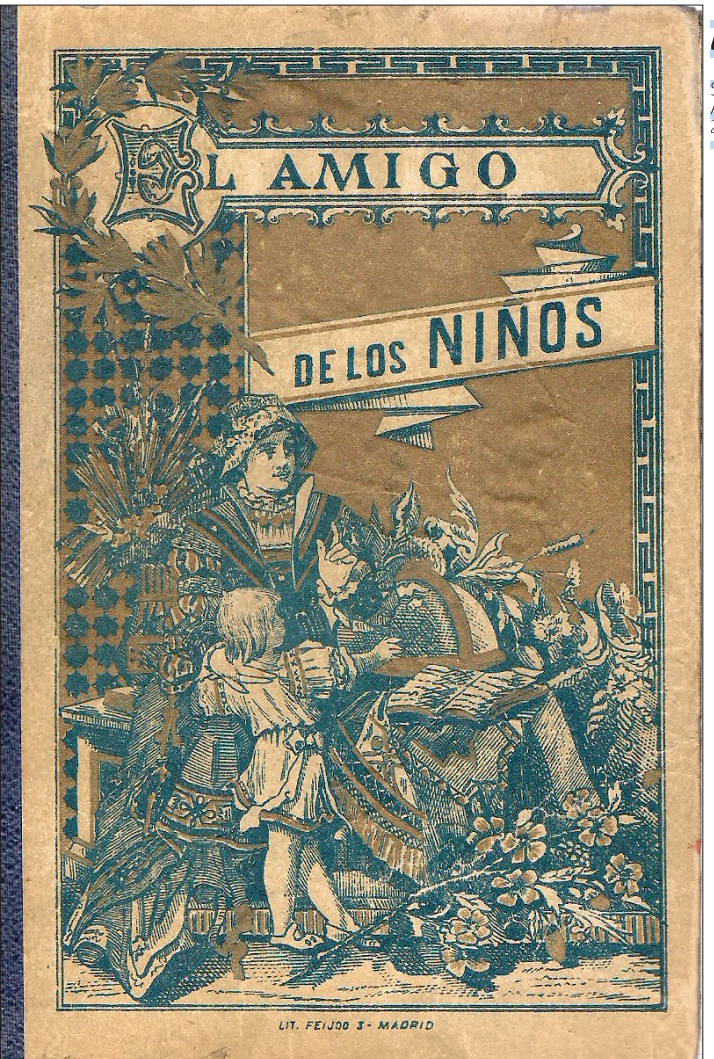
Recibo
Matias Real

MATERIAL PARA ESCUELAS

Nº 3.

Por acobas, despolvorar y una protuberancia para hacer tinta he recibido de D.ª M.ª Guadalupe Tomás, Maestra de la escuela pública de niñas la cantidad de cinco pesetas, lo que firmo en Bocairente 30 Abril 1892

Eusebio Valls

Els càstigs més habituals eren llegir en veu alta la màxima moral que s'haguera violat; esborrar el nom de la llista d'honor; col·locar-lo dret o de genolls en un lloc separat, a la vista de tots; retenir-lo en l'escola per algun temps després que tots hagueren eixit; i si la cosa era greu, l'expulsió temporal o definitiva.

Però per conèixer millor com era l'escola de finals del segle XIX, i conèixer quines eren les matèries que tan xiquets com xiquetes rebien en la seua educació, res millor que examinar els documents conservats a l'Arxiu Municipal respecte de les escoles públiques elementals. Així, per exemple sabem que per al curs 1891-1892, la "Escuela Pública Elemental de Niñas" comptava amb uns ingressos de 275 pessetes, provinents de la "cantidad consignada en el presupuesto municipal como 4.ª parte del sueldo del profesor para material de esta escuela en dicho año". L'apartat de despeses es dividia en dos capítols. El primer d'ells era el de "Aseo del local y material fijo", amb un gasto total de 137,50 pessetes, on s'inclouien els següents conceptes: "Por el 10% para el fondo de jubilaciones (27,50 ptas.); Derechos de Habilitado (24,76); Por la limpieza del local y sus dependencias (24); Para traer agua, escobas y despolzadores (7); Para cántaros, jarros y jofainas (6); Para pintar la escuela y sus dependencias (30); Para cristales y recomposición de enseres (17,24)".

El capítol II corresponia a "Tinta, pluma, papel, libros y demás medios de enseñanza; premios", i comprenia els següents conceptes: "Para clarion pizarras y tinta (10 ptas.); Para plumas, papel blanco, impresos y lapiceros (10); Para ejemplares de doctrina por el P(adre) Vives (3); Para ídem Historia Sagrada (10); Para ídem Gramática R(eal) A(cademia) (10); Para ídem Aritmética por Soler (10); Para ídem Geografía por Solano (10); Para ídem Urbanidad por Solis (6); Para ídem Páginas de la infancia (10); Para ídem Libro de las niñas (7); Para ídem Manuscrito (7); Parte de la paga, libros y demás objetos (15); Para premios a las niñas (25)". Finalment, s'afegien 4 pessetes per a imprevistos. El concepte de "Relación del menaje existente en la escuela" apareix buit.

Més detallada és la relació de materials que es fa de la "Escuela Pública Elemental de Niños y Niñas" per al curs 1892-93, amb José Valls Molina com a mestre. A l'apartat de "Aseo del local y material fijo", els conceptes son un poc diferents: "Por blanquear y pintar la escuela (31,50 ptas.); Por el consumo de escobas, dos peludos y un capazo (6); Por el consumo de cántaros y jarras (3); Por doce punteros y dos bancos (6); Por barrer el local de la escuela (50); Por el consumo del agua en todo el año (25)", per a un total de despeses de 121,50 pessetes. També al capítol II trobem conceptes diferents, ateses les diferents necessitats dels més menuts respecte de les

xiquetes més majors. Així tenim: "Por 24 abecedarios (12 ptas.); Por el consumo de clarión (5); Por 4 docenas de Catones por José Mª Flores (24); Por 16 docenas Cartillas 1ª parte por ídem (16); Por 1 docenas Fleuri por el Señor Arzobispo (2); Por el porte de dichos objetos (2) (este concepto aparece ratllat); Por el 3% de mi haber para fondos pasivos (33); Por el Habilitado (20); Por premios (5)" per a un total de 126 pessetes.

A més, trobem a aquest document una informació més detallada, ja que en l'apartat de "Matrícula" sí que tenim el nombre d'alumnes que acudiren aquell curs a classe, un total de 170 alumnes, dels que se'ns detalla que 170 son "pudientes" i cap d'ells apareix a l'apartat "pobres", encara que després en l'apartat de la relació del material existent a l'escola apareix el següent: "Nota: La comisión local considera como pobres a todos los niños por lo que se da lo necesario á todos en general". Dels 170 alumnes inscrits, "concurren ordinariamente" 128. Datat el 17 de maig de 1892, el document el firma el mestre José Valls. Els llibres de text que tenien els més menuts es reduïen a la "Doctrina Cristiana" del Pare Vives, la "Historia Sagrada" Fleuri del senyor Arquebisbe i com a llibre de lectura el "Catón" por José Mª Flores, a més de "Cartilla 1era parte" del mateix autor.

Més interessant és conèixer la "Relación del menaje existente en la escuela", on trobem: "Un crucifijo; Dos cuadros de sus magestades; Una mesa para el maestro; Un sillón; Cinco bancos; Marcos con cristales para seis ventanas; Una pizarra grande para caballete; Una colección de Máximas Morales; 1^a, 2^a y 3ª serie de Historia Sagrada; 4 atriles; 12 tableros para abecedarios; 12 punteros para los semicírculos; Un libro de matrícula; Otro de asistencia diaria; Otro de visitas; Otro para pasar las cuentas del material; 12 catones de buen uso por Flores".

Pel que fa a l'escola de xiquets al curs 1891-1892, destacarem conceptes diferents respecte dels ja vistos a l'escola de xiquetes i la de pàrvuls. Així, al capítol primer de despeses trobem per exemple un timbre per 5,50 pessetes; un cavallet per col·locar la pissarra per 8,50; "cepillos para borrar" per 10,50; l'escrivania per a la taula del professor per 5,50; i un estoig de geometria per 3,50 pessetes. I a l'apartat de "Tinta, pluma, papel, libros y demás medios de enseñanza; premios" podem apreciar la diferencia en l'educació entre xiquets i xiquetes pel que fa als llibres utilitzats. A més de la despesa de 12 pessetes en una dotzena de manuscrits, tenim una dotzena d'exemplars de Geografia, Aritmètica i Gramàtica, llibres que també apareixen al document de l'escola de xiquetes. Però la resta de llibres que apareixen son diferents: "El buen hablita", "Tesoro de las escuelas", "El amigo de los niños", "El instructor 1° parte", "El instructor 2ª parte", "El instructor 3ª parte", "Los deberes", "Geometría" i "Doctrinas". El número de matriculats és de 73, tots ells englobats al concepte "pobres", i acudeixen ordinàriament a classe un total de 65 alumnes.

El material existent a la classe de xiquets és molt més complet que el dels més menuts: "Un cuadro de la Purísima; Una mesa para el profesor; Un sillón para ídem; Mesitas para los inspectores; Un reloj con su caja; Un armario de madera; Cuadros simbólicos de la aplicación y el silencio; Cuadro de la distribución del tiempo y trabajo; Pizarra grande para caligrafía; Ocho pizarras para aritmética; Veinte y cuatro pizarritas de piedra; Colección de pesas y medidas del sistema métrico; Doce mesas para escribir los niños; Sesenta y seis tinteros de plomo; Doce areneros; Cuarenta muestras de escritura con sus marcos; Colección de láminas de Historia Sagrada; Diez y ocho máximas morales; Mapamundi; Mapa de España; Mapas de Europa, Asia, África y América; Esfera terrestre; Esfera armilar; Esfera Copérnico; Cuadro simbólico de Historia de España; Colección de láminas de dibujo; Caja incompleta de sólidos de Geometría; Semicírculo graduado; Termómetro; Compás, cartabón y regla; Marcos con cristales para las ventanas; Puertas cristales". El document esta datat l'1 de maig de 1892 i signat per Juan Bta. Orero Bayo.

L'adquisició de tots els materials es feia en compres realitzades tant a Bocairent com a València. A la capital s'adquirien els conceptes que apareixen al capítol II, es a dir, "Tinta, pluma, papel, libros y demás medios de enseñanza; premios", mentre que els conceptes que apareixen al capítol I "Aseo del local y material fijo", s'adquirien al poble. En un document signat el 17 de desembre de 1892 per Mª Guadalupe Tomás y Canet anomenat "Cuentas del material de dicha escuela en el año económico de 1891 á 1892", apareixen els diferents rebuts i factures de les despeses d'aquell curs, amb el "visto bueno" de l'alcalde Martín Belda. Els

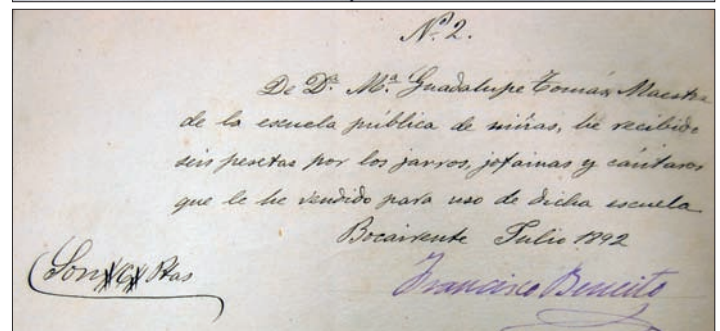
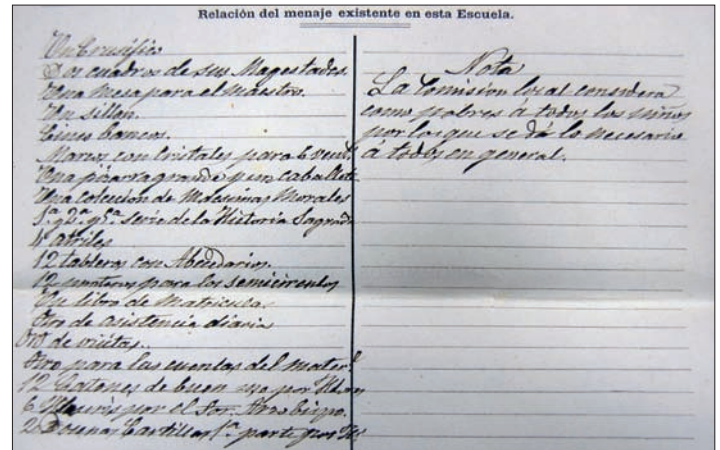
comptes foren aprovats per la Junta Local d'Instrucció Pública l'1 d'abril de 1895. Al document apareixen les signatures de l'alcalde Martín Belda, del prevere Joaquín Miralles i de Vicent Colomer.

Del capítol de rebuts corresponents al capítol I, en destacarem quatre: El primer d'ells diu així: "De Dª Maria Guadalupe Tomás, Maestra de la escuela pública de niñas, he recibido seis pesetas por los jarros, jofainas y cántaros que le he vendido para uso de la dicha escuela. Bocairente. Julio 1892. Francisco Beneito. Son 6 ptas.". En altre podem llegir: "Por escobas, despolzadores y una petrolera para hacer tinta he recibido de Dª Mª Guadalupe Tomás, Maestra de la escuela pública de niñas, la cantidad de cinco pesetas, lo que firmo en Bocairente. 30 abril 1892. Encarnación Vañó. Son 5 ptas." El tercer que destaquem és molt significatiu de l'educació que rebien les xiquetes a l'època: "Dª Mª Guadalupe Tomás, Maestra de la escuela pública de niñas de esta villa, ha comprado hilo, algodón, agujas, cinta encarnada, anillas y palillos para hacer calceta, en valor de siete pesetas, todo para dicha escuela, y cuya cantidad he recibido en Bocairente, dos Mayo de mil ochocientos noventa y dos. Son 7 ptas. Victoria Puig".

L'últim rebut que assenyalem fa referència als treballs de fusteria fets per a l'escola: "Taller de Carpintería (de) Hijos de Blas Ferre. Calle del Pósito N^o5. Cuenta de trabajos hechos en esta casa para Guadalupe Tomás, Maestra pública. Bocairente 16 de Julio de 1892. Por 12 cristales para balcones (17 ptas.); Componer bancos y enseres escuela (9,50); Por un cuadro con cristal horario (3,50); Componer cuatro sillas (1,25); Dos tablillas orden (0,50); Por doce almohadillas costureros (4,25); Por cuatro perchas para los abrigos niñas y colocarlas (4,75). Total 40,75. Recibí (Hijos de) Blas Ferre".

Pel que fa als rebuts corresponents al capítol II, en destacarem tres. El primer mostra l'adquisició de llibres: "Librería de 1ª Enseñanza Valls y Compañía Editores. Dª Guadalupe Tomás, Profesor de 1ª enseñanza de Bocairente ha comprado en este establecimiento, con destino á la escuela de su cargo lo siguiente: Valencia 28 de Abril de 1891: Por Gramáticas, Aritméticas, Geografías y Urbanidades (50 ptas.). Recibido Matías Real". El segon d'ells inclou l'adquisició de material divers: "El Centro. Librería de 1ª Enseñanza y Objetos de Escritorio á cargo de Matías Real. Corregería, 20. Valencia 30 julio 1891: 1 cuadro Sistema Métrico (7,50 ptas.); 1 Legislación Rivero (7,50); 5 paquetes tinta (5); 4 u/d plumas (4); Impresos clarión y barba (6); Papel pintado y blanco (9); 6 pizarritas y gomas y lápiz (10). Suma 49 ptas. Recibí Matías Real".

L'últim rebut que destacarem inclou la compra de premis per a les xiquetes; probablement durant l'entrega dels mateixos és quan es va produir l'altercat que ens ocupa: "El Centro. Librería de 1ª Enseñanza y Objetos de

Escritorio á cargo de Matías Real. Corregería, 20. Dª Guadalupe Tomás, Profesor de 1ª enseñanza de Bocairente ha comprado en este establecimiento, con destino á la escuela de su cargo lo siguiente: Valencia 16 de Abril de 1892: 1 Biblia Boix (15 ptas.); Premios varios (20); 1 caja plumas (1). Suma 26 ptas. Recibí Matías Real".

No sabem si l'escàndol que va provocar Mª Guadalupe Tomás i Canet fou el detonant de la seua eixida del càrrec de mestra de xiquetes de Bocairent. El que és ben cert és que el seu nom ja apareix als comptes del curs 1888-1889, i que fou ella la que va firmar el desembre de 1892 els comptes per al curs 1891-1892. Però a l'any següent és altra mestra, Mª Patrocinio Mullor Monerri, qui firma el 16 de novembre de 1893 els comptes del curs 1892-1893.

Bibliografia

- Arxiu Municipal de Bocairent.
- Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. <http://prensahistorica.mcu.es/es/consulta/busqueda.cmd>
- SOLER MOLINA, Abel i FERRE PUERTO, Josep-A, Història de la Vila de Bocairent, Ajuntament de Bocairent, 2003.
- CANTÓ CASTELLÓ, Miguel, El Patronato 1898-1985. Comisión Inauguración Patronato, 1985.
- ROCA, Juan Manuel y ÁLVAREZ, Iván Darío, Diccionario anarquista de emergencia, Grupo Editorial Norma, 2008.
- JIMÉNEZ LANDI, Antonio, La Institución Libre de Enseñanza y su ambiente: Periodo escolar 1881-1907, Editorial Complutense S.A., 1996.